

ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอย งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

The Importance and Role Play of Drum in Bauloy Band for The Royal Cremation

Ceremony to King Bhumibol Adulyadej

ภาคภูมิ พนเสาวภาคย์

Phakphum Phanasaowaphak

สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

DEPARTMENT OF THAI MUSIC, FACULTY OF MUSIC AND DRAMA, BUNDIRPATANASILPA INSTITUTE, BANGKOK

(Received : December 24,2019 Revised : May 10,2020 Accepted : May 12,2020)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญและบทบาทของกลอง รูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรโดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้บรรเลงวงบัวลอย งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ผลการวิจัยพบว่าวงบัวลอยใช้กลองมลายูตีจังหวะหน้าทับควบคู่กับทำนองเพลงของปี่ชวา เสียงของกลองมลายูสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจกลองมีบทบาทเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์รูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัวลอยมี 3 รูปแบบ 1.บรรเลงขณะขบวนพระบรมศพเวียนพระเมรุมาศ 3 รอบใช้เฉพาะรัวกลองสามลา (รัวกลองสามครั้ง) 2.บรรเลงถวายพระเพลิงหลอก และ3.บรรเลงถวายพระเพลิงจริง หน้าทับของกลองมลายูชุดบัวลอยประกอบด้วย รัวกลองสามลา (รัวกลองสามครั้ง) หน้าทับบัวลอย หน้าทับนางหน่ย รัวกลอง หน้าทับไฟชุม หน้าทับสองไม้ชั้นเดียว รัวกลอง และหน้าทับนางหงส์

คำสำคัญ : บทบาท, วงบัวลอย, งานพระราชพิธี, พระบรมศพ, ภูมิพลอดุลยเดช

ABSTRACT

Studying the Importance and Role Play of Drum in Bauloy Band for the Royal Cremation Ceremony to King BhumibolAdulyadej had objectives to study the importance and role play of drums, types and steps of how to play drum in Bauloy band for the Royal Cremation Ceremony to King BhumibolAdulyadej by studying documents, textbooks, related researches and interviewing on duty person performing in Bauloy band for the Royal Cremation Ceremony to King BhumibolAdulyadej.

Studying found that Bauloy took malayu drum to play the Na-Tap rhythm together with melody of Pli Java; its sound built emotion and grief feeling to participants. Drum be the honorably glory to King. Types and steps in playing of Bauloy band there were 3 types as 1) Type and step while Royal Procession moved to Royal Meru of 3 rounds special use in 3 times drum play. 2) Type and step while the Royal Cremation (burn). 3) Type and step while the Royal Cremation (Actually burn). Na-Tap of malayu drum in Bauloy consisted of 3 times rapidly play. Na-Tap Bauloy, Na-Tap NangNay, rapidly drum play, Na-Tap firechum, Na-Tap SongMaiChanDeow, rapidly drum play and Na-Tap NangHong

Keywords : Roleplay, Bauloy Band, Royal Ceremony, Remains, BhumibolAdulyadej.

บทนำ

ดนตรีมีความสำคัญกับคนไทยมาตั้งแต่อดีต ทุกขั้นตอนของการดำเนินชีวิตมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นสามัญชนและพระมหากษัตริย์ เช่น การประสูติจะมีดนตรีประโคม พิธีขึ้นพระอุ์ พิธีโกนจุก พิธีอุปสมบท พิธีแต่งงาน เป็นต้น ดนตรีจึงเป็นเครื่องที่แสดงถึงความเป็นชาติที่มีอารยธรรมใช้ประกอบในงานพระราชพิธีเกี่ยวกับพระบรมศพอย่างสมพระเกียรติโดยมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้องในพิธีกรรมในขั้นตอนของงานพระราชพิธี ตามบทบาทหน้าที่ของวงดนตรีแต่ละประเภท ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่วันสิ้นพระชนม์จนถึงวันอัญเชิญอัฐิไปบรรจุในพระบรมมหาราชวัง ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วงดนตรีที่ใช้ประโคม นอกเหนือจากวงเครื่องประโคม แตร สังข์ ปี่โฉม กลองชนะ คือวงบัลลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์

วงบัลลอยหรือวงกลองสี่ปี่หนึ่งประกอบด้วยปี่ชวา 1 กลองมลายู 2 คู่ และฆ้องหุ่ย 1 ใบ สมัยโบราณใช้ในการประโคมศพ จะประโคมเพลงบัลลอยเป็นระยะๆ จนถึงเช้าวันรุ่งขึ้น ต่อมาได้ดัดกลองมลายูเหลือเพียง 1 คู่ จากการสังเกตพบว่าปัจจุบันเจ้าภาพที่มีฐานะทางสังคม จัดหางบัลลอยไปประโคมศพในตอนประชุมเพลิงเท่านั้น อาจเป็นเพราะหาผู้บรรเลงที่บรรเลงถูกต้องตามแบบแผนของโบราณได้ยากจึงนิยมใช้วงปี่พาทย์นางหงส์และวงปี่พาทย์มอญแทน สำหรับวงปี่พาทย์นางหงส์พัฒนามาจากการนำวงบัลลอยมาประสมกับวงปี่พาทย์โดยใช้ปี่ชวาแทนปี่ใน ใช้กลองมลายูแทนตะโพนกลองทัด ใช้บรรเลงในงานศพตามแบบแผนของวงบัลลอย แต่ยังคงใช้กลองทัดตีแทนกลองมลายูในเพลงเรื่องนางหงส์ 2 ชั้น

ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร วันที่ 26 ตุลาคม 2560 สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ได้รับมอบหมายให้จัดวงบัลลอยประโคมในงานพระราชพิธี เพื่อประดับพระเกียรติยศในขั้นตอนต่าง ๆ ตามราชประเพณี ประกอบด้วยขั้นตอนเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศ 3 รอบ ขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงหีบศพ และขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ วงบัลลอยมีเครื่องดนตรีอยู่ด้วยกัน 3 อย่างได้แก่ปี่ชวา กลองมลายู และฆ้องหุ่ย เสียงของเครื่องดนตรีที่เด่นชัดคือปี่ชวากับกลองมลายู ที่บรรเลงคลุกเคล้าสอดรับกันอย่างมีระเบียบแบบแผน ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์เหมาะสมสำหรับเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นอกจากนี้เสียงของกลองมลายูยังสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับเพลงและวงบัลลอยตลอดจนทำให้ผู้ร่วมพิธีเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการประโคมดนตรีในงานพระราชพิธีพระบรมศพ โดยใช้วงบัลลอยเข้ามาร่วมประโคมด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาด้านเครื่องหนังเป็นวิชาเอก จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาบทบาทของกลองที่ใช้ในวงบัลลอย ตลอดจนศึกษารูปแบบ ขั้นตอนวิธีการตีกลองของวงบัลลอย เพื่อรวบรวมเป็นข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิจัย จัดทำเป็นรูปแบบบทความวิทยานิพนธ์เผยแพร่ทางวารสารต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัลลอย
2. ศึกษารูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัลลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่องความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัลลอยในพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้บรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา งานวิจัย สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย โดยจัดเก็บข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ในการวิจัย แบ่งกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ทั่วไป 1 กลุ่ม และผู้ให้สัมภาษณ์หลัก 1 กลุ่ม มีเกณฑ์คัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลดังนี้
 - 1.1 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ทั่วไป เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านดนตรีไทย มีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีไทย จำนวน 2 คน
 - 1.2 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์หลัก คือตัวแทนผู้บรรเลงวงบัลลอย เป็นผู้บรรเลงเครื่องหนังในวงบัลลอยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จำนวน 2 คน
2. วิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 ข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเพื่อทำงานวิจัยเรื่องความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยในงานพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหนังสืออ้างอิงเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย โดยแหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

- 2.1.1 แผนกดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
- 2.1.2 หอสมุดแห่งชาติ
- 2.1.3 หอสมุดวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- 2.1.4 หอสมุดศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2.1.5 ศูนย์รักษาศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์กระทรวงวัฒนธรรม

2.2 ข้อมูลจากการบันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องโทรศัพท์มือถือ

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่องานวิจัย

3.1 การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีหน้าที่ปฏิบัติราชการในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรเพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานจริง โดยการนัดหมายระบุ วัน เวลา ล่วงหน้า และทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลออกโดยงานบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์กระทรวงวัฒนธรรม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล ดังนี้

3.2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดกว้างไม่จำกัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการวิจัย รวมถึงอุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บข้อมูล เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น

3.2.2 การตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่ม มาเรียบเรียงและสังเคราะห์ข้อมูลใหม่ และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยในงานพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตลอดจนรูปแบบ ขั้นตอนการบรรเลงวงบัวลอย ที่ได้นั้นนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบกับเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสัมภาษณ์ ที่ได้รับการตรวจสอบยืนยันความถูกต้องแล้ว ไปศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ ตลอดจนวิเคราะห์รูปแบบ ขั้นตอนการบรรเลงวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ โดยใช้แนวคิดด้านดนตรีพิธีกรรม ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ โดยแยกประเด็นตามวัตถุประสงค์เป็น 2 ประเด็นคือ

- 4.1. วิเคราะห์ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของกลองในวงบัวลอย
- 4.2. วิเคราะห์รูปแบบและขั้นตอนของการบรรเลงวงบัวลอย

5. การนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยในงานพระราชพิธีพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรมีผลการวิจัย ดังนี้

1. ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอย

1.1 ความสำคัญของกลองมลายูในวงบัวลอย

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวงบัวลอยในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรพบว่า ได้นำวงบัวลอยจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากรและสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ จำนวน 4 วง ในแต่ละวงมีเครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่ชวา 1 เล้า กลองมลายู 1 คู่และฆ้องหม่ม 1 ใบ มีผู้บรรเลงวงละ 4 คน กลองมลายูมีความสำคัญต่องาน

พระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สามารถวิเคราะห์ความสำคัญของกลองมลายูในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังนี้

1.1.1 ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ใช้วงบัลลอยเป็นเครื่องประโคมเพื่อประดับพระเกียรติยศในขั้นตอนต่าง ๆ ในการประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ วงบัลลอยมีเครื่องดนตรีที่สำคัญคือ ปี่ชวา และกลองมลายู กล่าวได้ว่า กลองมลายูมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องดนตรีที่ผสมอยู่ในวงดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

1.1.2 ขั้นตอนการเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศ 3 รอบ วงบัลลอยเป็นวงดนตรีที่สำคัญวงหนึ่งที่ใช้ในการประโคมพระโกศทองใหญ่ในแต่ละรอบ โดยใช้วงบัลลอยตั้งอยู่หน้าศาลาลูกขุนทั้งสี่ด้านของพระเมรุมาศ เมื่อขบวนพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงด้านหน้าของแต่ละวง วงดนตรีนั้นจะทำหน้าที่ประโคมส่งต่อกันไปจนครบ 3 รอบ กลองมลายูมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องประโคมขณะเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่

1.1.3 ขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงหีบศพ วงบัลลอยทำหน้าที่ในการประโคม จะประโคมพร้อมกันทั้ง 4 วง ขณะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ คณะทูตานุทูต ตลอดจนข้าราชการชั้นถวายดอกไม้จันทน์กลองมลายูจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องดนตรีในวงบัลลอยที่ประโคมในพระราชพิธีถวายพระเพลิงหีบศพ

1.1.4 ขั้นตอนพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ วงบัลลอยทำหน้าที่ในการประโคม จะประโคมพร้อมกันทั้ง 4 วง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนส่วนพระองค์ ไม่มีหมายกำหนดการ เป็นการถวายพระเพลิงจริง มีเจ้าพนักงานเป็นผู้ให้สัญญาณและนักดนตรีทุกวงสังเกตจากควันไฟสีขาวขุ่นที่ลอยขึ้นสู่ยอดพระเมรุมาศ จึงเริ่มบรรเลงพร้อมกัน ฉะนั้นกลองมลายูจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องดนตรีในวงบัลลอยที่ประโคมในพระราชพิธีถวายพระเพลิงจริง

1.1.5 เสียงของกลองมลายูในวงบัลลอยทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม

1.1.6 เสียงของกลองมลายูในวงบัลลอยสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้ที่ได้รับฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจ

วงบัลลอยมีเครื่องดนตรีผสมอยู่ด้วยกัน 3 อย่างคือ ปี่ชวา กลองมลายู และฆ้องเห่ เสียงของเครื่องดนตรีที่เด่นชัดคือ ปี่ชวากับกลองมลายู ที่บรรเลงคลุกเคล้าสอดรับกันไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทำให้ผู้ที่ร่วมพิธีมีความรู้สึกดีที่เหมาะสมสำหรับเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร นอกจากนี้เสียงของกลองมลายูยังสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับเพลงและวงบัลลอยตลอดจนทำให้ผู้ร่วมพิธีเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจ

กลองจะประสมอยู่ในวงดนตรีไทยเกือบทุกชนิด ทำหน้าที่บอกจังหวะหน้าทับ กำกับทำนองเพลง สามารถบอกได้ว่า ทำนองเพลงขาดหรือเกิน บอกจังหวะให้แก่คนรำ หรือผู้แสดง เช่นการแสดงโขน สร้างความครึกครื้นให้กับวงดนตรี เป็นเครื่องประโคมในพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ และสามัญชน นอกจากนี้กลองทำหน้าที่ในการบอกสัญญาณ เช่น การตีกลองออกศึก ตีกลองเพล จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกลองมลายูในวงบัลลอย งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พบว่า กลองมลายูจะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ตีจังหวะหน้าทับควบคู่ไปกับทำนองเพลงของปี่ชวา ให้สอดคล้องกับทำนองของปี่ชวาที่เป่าโหยหวน และต้องจับทำนองให้พอดีกัน เช่น การบรรเลงเพลงร่ำในแต่ละครั้งของเพลงชุดบัลลอย นอกจากนี้กลองมลายูยังสามารถยืดหยุ่นจังหวะหน้าทับไปตามทำนองเพลงของปี่ชวา ผู้บรรเลงกลองมลายูต้องคอยฟังทำนองเพลง และผู้เป่าปี่ชวาก็ต้องฟังจังหวะหน้าทับไปด้วย เพื่อทำนองเพลงและหน้าทับสอดคล้องกลมกลืน และจับพร้อมกันสำหรับในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วิเคราะห์บทบาทของกลองมลายูในวงบัลลอย ดังนี้

1.2 บทบาทของกลองมลายูในวงบัลลอย

1.2.1 ดำเนินจังหวะหน้าทับควบคู่ไปกับทำนองเพลงของปี่ชวา

1.2.2 บอกจังหวะในการจะเปลี่ยนแนวการบรรเลง เปลี่ยนเพลง หรือเชื่อมทำนองเพลงระหว่างเพลงให้กลมกลืน

1.2.3 เสียงของกลองมลายูทำหน้าที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม

1.2.4 เสียงของกลองมลายูทำหน้าที่สร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับเพลงและวงบัลลอย

1.2.5 เสียงของกลองมลายูทำหน้าที่ให้ผู้ร่วมงานเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่โศกเศร้าเสียใจ

1.2.6 เสียงของกลองมลายูทำหน้าที่บอกถึงพิธีกรรม ขั้นตอนต่าง ๆ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ

ภาพที่ 1 เครื่องดนตรีวงบวลอย

ที่มา : ภาควิชา วัฒนธรรมไทย , 2560

2. รูปแบบและขั้นตอนการตีกลองในวงบวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร

รูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองมลายูในวงบวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มี 3 รูปแบบขั้นตอนประกอบด้วย

2.1 รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูในวงบวลอย ใช้ในขั้นตอนการเคลื่อนขบวนพระบรมศพเวียนพระเมรุมาศโดยอูตราวัว (เวียนซ้าย) 3 รอบ เมื่อเจ้าพนักงานขับกระบี่ 3 ครั้งเป็นสัญญาณการเคลื่อนขบวนพระบรมศพ

รอบที่ 1 เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงโถงนั้นเริ่มตีรัวกลองลาที่ 1 ไป จนครบทั้ง 4 วง

รอบที่ 2 พระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงโถงนั้นเริ่มตีรัวกลองลาที่ 2 ไปจน ครบทั้ง 4 วง

รอบที่ 3 พระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงโถงนั้นเริ่มตีรัวกลองลาที่ 3 ไปจน ครบทั้ง 4 วง เป็นการ

เสร็จสิ้นการประโคมวงบวลอยในขั้นตอนการเวียนพระเมรุมาศ

2.2 รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูในวงบวลอยตอนถวายพระเพลิงหลอผู้ตีกลองมลายูจะดูสัญญาณจากวงแตรสังข์ ปี โฉนกลองชนะขึ้น จึงจะตีพร้อมกันทั้ง4วง เริ่มตั้งแต่การรัวกลองสามลา เพลงบวลอย เพลงนางหน่าย เพลงรัวหลังนางหน่าย เพลงไฟชุม เพลง เร็ว เพลงรัวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์

2.3 รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูตอนถวายพระเพลิงจริง ผู้ตีกลองมลายูในวงบวลอยจะสังเกตจากควันไฟบนพระ เมรุมาศและมีเจ้าพนักงานบอกสัญญาณให้ขึ้นพร้อมกัน ทั้ง4วง โดยตีรูปแบบเดียวกับขั้นตอนถวายพระเพลิงหลอ

3. วิธีการตีกลองในวงบวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร

วิธีการตีกลองมลายูในช่วงเวียนพระเมรุมาศ 3 รอบ เมื่อพระมหาพิชัยราชรถเคลื่อนเข้าสู่ พระราชพิธี และอัญเชิญพระ โกศทองใหญ่ขึ้นราชรถปืนใหญ่เพื่อนำเวียนพระเมรุมาศ โดยอูตราวัว (เวียนซ้าย) 3 รอบ เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงที่ 1 วงที่ 1 เริ่มตีรัวลาที่ 1 ไปจนจบ กลองมลายูตัวผู้เริ่มต้นด้วยการตีมือซ้ายเสียงจ๊ะ ตัวเมียตีรับด้วยมือซ้ายเสียงจ๊ะ ตีสลับมือกันจากจังหวะซ้ำไปหา เร็ว ดังนี้

รัวลาที่ 1 แบ่งการตีจังหวะเป็น 6 วรรค คือ

วรรคที่ 1 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 2 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -
- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 3 บรรเลง 2 บรรทัด

- โฉะ - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- ดิง - -
- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง

ช่วงที่ 4 บรรเลง 1 บรรทัด

- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- ดิง - -
- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง

วรรคที่ 5 โดยตีสลับมือระหว่างตัวผู้มือขวากับตัวเมียมือขวาเร่งความเร็วขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นตีรัวลงโน้ตที่สุด

- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ	- ดิง โฉะ
- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง	- จ๊ะ - ทั้ง

วรรคที่ 6 เป็นหน้าทับลงจบลาที่ 1

ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	- - - -	- - - -	- - - ดิง	- ดิง - -
จ๊ะทั้งทั้ง	จ๊ะทั้งทั้ง	จ๊ะทั้งทั้ง	จ๊ะทั้งทั้ง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั้ง

เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงหน้าวงที่ 2 วงที่ 2 เริ่มตีรัวลาที่ 1 ไปจนจบ จากนั้นเมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปหน้าวงที่ 3 และวงที่ 4 ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

รัวลาที่ 2 แบ่งการตีจังหวะเป็น 6 วรรค คือ

วรรคที่ 1 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 2 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -
- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 3 บรรเลง 2 บรรทัด

- โฉะ - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- โฉะ - -	- - - ดิง
- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- ทั้ง - -

วรรคที่ 4 บรรเลง 1 บรรทัด

- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- - - ดิง	- โฉะ - -	- ดิง - -	- โฉะ - -	- - - ดิง
- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- ทั้ง - -	- - - จ๊ะ	- - - ทั้ง	- - - จ๊ะ	- ทั้ง - -

วรรคที่ 5 โดยตีสลับมือระหว่างตัวผู้มือขวากับตัวเมียมือขวาเร่งความเร็วขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นตีรัวลงโน้ตที่สุด

- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง	- โฉะ ดิง
- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ

วรรคที่ 6 เป็นหน้าทับลงจบลาที่ 2

ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	ดิงฉะดิงฉะ	- - - -	- - - -	- - - ดิง	- ดิง - -
ทั้งทั้งทั้ง	ทั้งทั้งทั้ง	ทั้งทั้งทั้ง	ทั้งทั้งทั้ง	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั้ง

เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงหน้าวงที่ 2 วงที่ 2 เริ่มตีรัวลาที่ 2 ไปจนจบ จากนั้นเมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปหน้าวงที่ 3 และวงที่ 4 ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ร่ำเวลาที่ 3 แบ่งการตีจังหวะเป็น 5 วรรค คือ

วรรคที่ 1 ช่วงที่ 1 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - -
- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - -	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 2 บรรเลง 2 บรรทัด

- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -	- - - โฉะ	- - - -
- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ	- - - -	- - - จ๊ะ

วรรคที่ 3 บรรเลง 2 บรรทัด

- - โฉะ -	- โฉะ - ดิง	ดิง - โฉะ -	- โฉะ - ดิง	- - โฉะ -	- โฉะ - ดิง	ดิง - โฉะ -	- โฉะ - ดิง
- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- ทั้งทั้ง -	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- - - จ๊ะ	- ทั้งทั้ง -

วรรคที่ 4 โดยตีสลับมือระหว่างตัวผู้มือขวากับตัวเมียมือขวาเร่งความเร็วขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นตีรวกลองในที่สุด

- ดิง - ดิง	- โฉะ - ดิง	- - โฉะดิง	- โฉะ - ดิง	- - โฉะดิง	- โฉะ - ดิง	- - โฉะดิง	- โฉะ - ดิง
ทั้งทั้ง -	- ทั้ง - จ๊ะ	- - ทั้งจ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- - ทั้งจ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ	- - ทั้งจ๊ะ	- ทั้ง - จ๊ะ

วรรคที่ 5 เป็นหน้าทับลงจบลาที่ 3

โฉะดิงจ๊ะดิง	โฉะดิงจ๊ะดิง	โฉะดิงจ๊ะดิง	โฉะดิงจ๊ะดิง	- - - -	- - - -	- - ดิงดิง	- ดิง - -
ทั้งทั้ง -	ทั้งทั้ง -	ทั้งทั้ง -	ทั้งทั้ง -	- - - -	- - - -	- - - -	- - - ทั้ง

เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงหน้าวงที่ 2 วงที่ 2 เริ่มตีร่ำเวลาที่ 3 ไปจนจบ จากนั้นเมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปหน้าวงที่ 3 และวงที่ 4 ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 2 วงบัลลอยของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ที่มา : ภาควิชา ปณศาวดาร , 2560

วิธีการตีในช่วงถวายพระเพลิงหอกจะดูสัญญาณจากวงแตงสังข์ ปี่โหม่งลงขณะขึ้นวงบัลลอยก็จะทำพร้อมกันทั้ง 4 วงโดยใช้เพลงที่เรียกว่า “ชุดบัลลอย” เริ่มตั้งแต่เพลงรำสวดลาเพลงบัลลอยเพลงนางหน่วย เพลงร่ำเวลาที่ 4 เพลงไฟซุม เพลงเร็ว เพลงร่ำเวลาที่ 5 และเพลงนางหงส์ (ทางวัดสระเกศ) วิธีการตีกลองใน วงบัลลอย ช่วงแรกจะเป็นร่ำกลองสามลา หน้าทับจะแบ่งเป็น 4 จังหวะ 8 จังหวะ และการตีสลับกันระหว่างเสียงดิง เสียงทั้ง เร่งความเร็วไปเรื่อย ๆ กลายเป็นร่ำกลองจนหมดช่วงทำนองเพลง ต่อมาเป็นเพลงบัลลอย จะตีหน้าทับหลัก 4 เที้ยว แล้วออกมือส่ายอย่างละ 4 เที้ยว ในการออกมือส่ายจะใช้หน้าทับหลักมาคั่นก่อนออกมือส่ายต่าง ๆ มือส่ายในเพลงบัลลอยจะมีอยู่ 3 มือ เพลงถัดไปเป็นเพลงนางหน่วย ใช้หน้าทับนางหน่วยจะใช้ประมาณ 3 มือ จะตีหน้าทับหลักประมาณ 4 เที้ยว จึงจะเปลี่ยนเข้ามือส่ายมือต่อไป จะใช้หน้าทับหลักหรือมือลูกกลอยมาคั่นก่อนออกมือส่ายต่าง ๆ สลับกับมือส่ายไปเรื่อย ๆ จนจะจบช่วงของหน้าทับนางหน่วย ถัดไปเป็นร่ำท้ายนางหน่วย หน้าทับจะแบ่งเป็น 4 จังหวะ 8 จังหวะ และการตีสลับกันระหว่างเสียงดิง เสียงทั้ง เร่งความเร็วไปเรื่อย ๆ

กลายเป็นร่ำกลองจนหมดช่วงทำนองเพลง ถัดไปเป็นเพลงไฟฟูม จะมีวิธีการตีให้สอดคล้องกับทำนองของเพลง ถัดไปเพลงเร็วจะเข้าหน้าทับสองไม้ก่อนจนหมดท่อนเพลงก่อนจะเข้ามือสาย แล้วเข้าหน้าทับเพลงเร็ว ต่อด้วยมือสายที่ 1 ตีสลับกับมือที่ 2 แล้วเข้าหน้าทับเพลงเร็วเหมือนเดิม ตีวนมือสายที่ 1 และ 2 จนหมดเพลงถัดไปเป็นร่ำท้ายเพลงเร็ว หน้าทับจะแบ่งเป็น 4 จังหวะ 8 จังหวะ และการตีสลับกันระหว่างเสียงตึง เสียงตึง แรงความเร็วไปเรื่อย ๆ กลายเป็นร่ำกลองจนหมดช่วงทำนองเพลง ถัดไปเป็นเพลงสุดท้ายในชุดเพลงบัวลอย คือเพลงนางหงส์ ใช้หน้าทับนางหงส์ ตีประมาณ 2 เที้ยว ลงจบของวิธีการตีกลองในวงบัวลอยชุดเพลงบัวลอย

วิธีการตีในช่วงถวายพระเพลิงจริง จะมีเจ้าพนักงานประสานและผู้บรรเลงจะสังเกตจากควันไฟบนพระเมรุมาศ วงบัวลอยจะขึ้นพร้อมกัน ทั้ง 4 วง และบรรเลงเช่นเดียวกับช่วงถวายพระเพลิงหลอก

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงเป็นรูปแบบที่สืบทอดจากพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) ซึ่งเรียงลำดับไว้เป็นชุดดังนี้ เพลงร่ำสามลา (ร่ำ 3 ครั้ง) เพลงบัวลอย เพลงนางหน่าย หรือ หนึ่งหน่าย เพลงร่ำลาเดียว (ร่ำ 1 ครั้ง) เพลงไฟฟูม เพลงเร็ว เพลงร่ำลาเดียว (ร่ำ 1 ครั้ง) และเพลงนางหงส์ สำหรับหน้าทับของกลองมลายูจะประกอบด้วย ร่ำกลองสามลา (ร่ำกลองสามครั้ง) หน้าทับพิเศษหน้าทับบัวลอย หน้าทับพิเศษหน้าทับนางหน่าย ร่ำกลอง หน้าทับไฟฟูม หน้าทับสองไม้ขึ้นเดียว ร่ำกลอง และหน้าทับพิเศษหน้าทับนางหงส์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอย สรุปได้ว่า กลองเป็นเครื่องกำกับจังหวะและทำนองหน้าทับที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งของดนตรีไทยไม่ว่าจะเป็นวงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรีหรือวงที่มีกลองเป็นตัวนำ ถ้าวงไหนไม่มีกลองจะทำให้ความไพเราะจากการบรรเลงวงนั้นหายไป ด้วยสาเหตุมาจากกลองมีลักษณะเสียงหลากหลายเสียง ส่งผลให้การบรรเลงของแต่ละวงเกิดความไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น จากการศึกษาเกี่ยวกับวงบัวลอย สรุปได้ว่า วงบัวลอยเป็นวงที่พัฒนามาจากวงดนตรีชนิดหนึ่งที่เคยตามจำนวนเครื่องดนตรีว่า วงกลองสี่ปีหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย กลองมลายู หรือกลองคู่จำนวน 2 คู่ ปี่ชวา 1 เล้า และฆ้องเหม่ง 1 ใบ ฉะนั้นกลองที่ใช้ในวงบัวลอยก็คือ กลองมลายู กลองชนิดนี้เป็นเครื่องประโคมตั้งแต่สมัยสุโขทัยมีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวกับกลองแขก ผิดกันแต่หน้ากลองมลายูจะสั้นกว่าเล็กน้อยและอ้วนกว่าซึ่งด้วยเหตุทั้งสองหน้า สายโยงแรงเสียงทำด้วยหนัง หน้าใหญ่จะใช้ไม้แงๆ ตีแทนฝ่ามือ ส่วนหน้าเล็กใช้ฝ่ามือตีเดิมชุดหนึ่งมี 4 ลูก ปัจจุบันใช้ 2 ลูก กลองมลายูมีความสำคัญต่องานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร โดยกลองมลายูเป็นเครื่องดนตรีที่ผสมอยู่ในวงดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องประโคม ขณะเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศ 3 รอบเป็นเครื่องประโคมประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงหลอก เป็นเครื่องประโคมประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงจริง นอกจากนี้พบว่าเสียงของกลองมลายูทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม สร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้ฟังอยู่ในบรรยากาศที่โศกเศร้าเสียใจ

จากการศึกษารูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรสรุปได้ว่า มี 3 รูปแบบและขั้นตอนประกอบด้วย

1. รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูในวงบัวลอย ใช้ในขั้นตอนการเคลื่อนขบวนพระบรมศพเวียนพระเมรุมาศโดยอูตราวัว (เวียนซ้าย) 3 รอบ เมื่อเจ้าพนักงานชัยกระบี่พวง 3 ครั้งเป็นสัญญาณการเคลื่อนขบวนพระบรมศพ
2. รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูในวงบัวลอยตอนถวายพระเพลิงหลอกผู้ตีกลองมลายูจะดูสัญญาณจากวงแตรสังข์ ปีโตนกลองชนะขึ้น จึงจะตีพร้อมกันทั้ง 4 วง เริ่มตั้งแต่การร่ำกลองสามลา เพลงบัวลอย เพลงนางหน่าย เพลงร่ำหลังนางหน่าย เพลงไฟฟูม เพลงเร็ว เพลงร่ำหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์
3. รูปแบบขั้นตอนการตีกลองมลายูตอนถวายพระเพลิงจริง ผู้ตีกลองมลายูในวงบัวลอยจะสังเกตจากควันไฟบนพระเมรุมาศและมีเจ้าพนักงานบอกสัญญาณให้ขึ้นพร้อมกันทั้ง 4 วง โดยตีรูปแบบเดียวกันกับขั้นตอนถวายพระเพลิงหลอก

สำหรับวิธีการตีกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร สรุปได้ว่า การตีกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรมี 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การตีร่ำกลองสามลาในการประโคมพระโกศทองใหญ่เคลื่อนรอบพระเมรุมาศ 3 รอบ แบ่งเป็น รอบที่ 1 ร่ำกลองลาที่ 1 รอบที่ 2 ร่ำกลองลาที่ 2 และรอบที่ 3 ร่ำกลองลาที่ 3

รูปแบบที่ 2 การตีกลองควบคุมจังหวะหน้าทับในเพลงชุดบัวลอย ประกอบด้วย เพลงรั้วสามลา เพลงบัวลอย เพลงนางหน้าย รั้วหลังนางหน้าย เพลงไฟฟูม เพลงเร็ว รั้วหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์หน้าทับของกลองมลายูจะประกอบด้วย รั้วกลองสามลา(รั้วกลองสามครั้ง) หน้าทับพิเศษ หน้าทับบัวลอยหน้าทับพิเศษหน้าทับนางหน้าย รั้วกลอง หน้าทับไฟฟูม หน้าทับสองไม้ขึ้นเดียว รั้วกลอง และหน้าทับพิเศษหน้าทับนางหงส์

สำหรับขั้นตอนการตีกลองในวงบัวลอยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ตีรั้วกลองสามลา ช่วงเคลื่อนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศ จำนวน 3 รอบ ขั้นตอนที่ 2 ตีกลองควบคุมจังหวะหน้าทับในเพลงชุดบัวลอย ช่วงถวายพระเพลิงหลอก ขั้นตอนที่ 3 ตีกลองควบคุมจังหวะหน้าทับในเพลงชุดบัวลอย ช่วงถวายพระเพลิงจริง

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงเป็นรูปแบบที่สืบทอดจากพระยาเสนาสุริยวงศ์ (แช่ม สุนทรวาทิน) ซึ่งเรียงลำดับไว้เป็นชุดประกอบด้วย เพลงรั้วสามลา(รั้ว 3 ครั้ง) เพลงบัวลอย เพลงนางหน้าย หรือ นางหน้าย เพลงรั้วลาเดียว(รั้ว 1 ครั้ง) เพลงไฟฟูม เพลงเร็ว เพลงรั้วลาเดียว(รั้ว 1 ครั้ง) และเพลงนางหงส์

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษา เรื่อง ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิง พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของกลอง รูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัวลอยพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ว่ากลองที่ใช้ในวงบัวลอยมีความสำคัญและบทบาท ในฐานะที่เป็นเครื่องประกอบพระอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ โดยผู้วิจัยจะได้นำผลจากการศึกษามาอภิปรายผลดังนี้

จากการศึกษาความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรพบว่า กลองที่ใช้ในวงบัวลอยคือกลองมลายูซึ่งมีความสำคัญต่อวงบัวลอยในฐานะเป็นเครื่องดำเนินจังหวะหน้าทับ ขณะเคลื่อนขบวนพระโกศทองใหญ่รอบพระเมรุมาศทั้ง 3 รอบ เป็นเครื่องดำเนินจังหวะหน้าทับเพลงชุดบัวลอยที่ใช้ประกอบในพระราชพิธีถวายพระเพลิงหลอก และพระราชพิธีถวายพระเพลิงจริง สอดคล้องกับอานันท์ นาคคง ได้กล่าวไว้ว่า กลองเป็นเครื่องกำกับจังหวะและทำนองหน้าทับที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งของดนตรีไทยไม่ว่าจะวงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี เพราะกลองมีลักษณะเสียงที่มีหลากหลายเสียงทำให้การบรรเลงของวงต่าง ๆ นั้นเกิดความไพเราะน่าฟังมากขึ้น นอกจากนี้กลองยังมีความสำคัญต่องานพระราชพิธีหลายอย่างเช่นกระบวนพยุหยาตราสถลมารคและทางชลมารคและพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระศพ นอกจากนี้เสียงของกลองมลายูทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม สร้างอารมณ์ความรู้สึกให้กับเพลงและวงบัวลอยเสียงของกลองมลายูทำให้ผู้ร่วมงานเกิดอารมณ์ศกเศร้าเสียใจ

สำหรับบทบาทของกลองมลายูในวงบัวลอยที่ใช้ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร กลองมลายูมีบทบาทในการตีจังหวะหน้าทับควบคุมไปกับการทำนองเพลงของปี่ชวาเสียงของกลองมลายูทำหน้าที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม ทำให้บทเพลงมีแนวจังหวะการบรรเลงที่สมบูรณ์เกิดความเรียบร้อยเสียงของกลองมลายูทำหน้าที่ให้ผู้ร่วมงานเกิดอารมณ์ความรู้สึกศกเศร้าเสียใจ และทำหน้าที่บอกถึงพิธีกรรมขั้นตอนต่าง ๆ ของพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สอดคล้องกับแนวคิดของสนธิยา พลศรี (2545:125) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทคือหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เปรียบเทียบได้กับกลองมลายูที่มีหน้าที่ดำเนินจังหวะหน้าทับที่เป็นกลไกอย่างหนึ่งของวงบัวลอย ทำให้วงบัวลอยเกิดความเรียบร้อยสมบูรณ์ และสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน 2542: 602) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทเป็นการทำทำตามบท ทำตามหน้าที่ที่กำหนดวงบัวลอยได้กำหนดให้กลองมลายู ทำหน้าที่ควบคุมจังหวะหน้าทับ นอกจากนี้ยังได้สอดคล้องกับทฤษฎีหน้าที่นิยามตามแนวคิดของแรดคลิฟฟ์ บราวน์ (อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ 2540:29) ได้กล่าวไว้ว่า เราสามารถศึกษาโครงสร้างสังคม หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคมโดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่างๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่น และรักษาความสมดุลของสังคมได้ ทั้งนี้เราสามารถศึกษาโครงสร้างของวงหรือลักษณะของวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ ได้จากบทบาทหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดที่ผสมอยู่ในแต่ละวงได้เช่นกัน กล่าวคือ วงบัวลอยจะมีปี่ชวาทำหน้าที่ทำนองเพลง กลองมลายูจะทำหน้าที่ควบคุมจังหวะหน้าทับและเหม่งจะทำหน้าที่กำกับจังหวะเครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะทำหน้าที่ที่สัมพันธ์กัน มีความกลมกลืนกันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละวง

จากการศึกษารูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองในวงบัวลอยงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองมลายู ประกอบด้วยรูปแบบการนั่ง กลองมลายูมีรูปแบบการนั่งตีกลองมลายู คือกลองตั้งผู้ มีลักษณะการนั่งขึ้นเข่า ข้างใดข้างหนึ่ง โดยเอากลองวางบนหน้าขา กลองตัวเมีย

มีลักษณะการนั่งขัดสมาธิ เอากลองวางบนหน้าขา และวิธีการตีกลองมลายู โดยกลองมลายูจะใช้ไม้ในการตีกลอง และใช้ฝ่ามือ ไม่ตีกลองมลายูนั้น จะต้องเป็นไม้ที่มีความเหนียว มีความแข็งและมีลักษณะงอๆ มีน้ำหนักพอดี จับมาแล้วไม่หนักและไม่เบาเกินไป ซึ่งกลองมลายูตัวผู้และตัวเมียจะมีวิธีการตีที่แตกต่างกันสำหรับกลองมลายูตัวผู้ ใช้ไม้ตีกลองตีลงข้างๆ กลัซขอบกลอง สบัดข้อมือลงให้ได้เสียง แล้วใช้นิ้วชี้ชูตหน้ากลองเพื่อการประดิษฐ์เสียงต่างๆ สำหรับกลองมลายูตัวเมีย ใช้ไม้ตีกลองตีลงข้างๆ กลัซขอบกลอง ตีดังข้อมือขึ้น ให้ได้เสียงสอดคล้องกับขนิตรฎกาญจน์ (2549:167-169) ได้กล่าวถึงวิธีการตีกลองมลายูว่า หน้าใหญ่ผู้เล่นจะใช้ไม้แงๆ เป็นเครื่องมือในการตีกลอง ส่วนหน้าเล็กผู้เล่นจะใช้ตีด้วยฝ่ามือ และสอดคล้องกับเจนจิรา เบญจพงศ์ (2555 :531-532) อธิบายไว้ว่ากลองมลายูหน้าใหญ่ใช้ตีด้วยไม้แงๆ ส่วนหน้าเล็กจะตีด้วยฝ่ามือแสดงให้เห็นว่าผู้บรรเลงกลองมลายูในครั้งนี้ เป็นผู้ที่ยึดถือวิธีการนั่ง วิธีการตีกลองมลายูที่เป็นรูปแบบเดียวกัน ตามที่โบราณได้กำหนดไว้อย่างมีแบบแผน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการนั่งและวิธีการตีแต่อย่างใด

สำหรับรูปแบบและขั้นตอนวิธีการตี ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีกลองมลายูในวงบัวลอย แบ่งตามการใช้วงบัวลอย ประโคม ประกอบด้วย รูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีขณะขบวนพระบรมศพเวียนพระเมรุมาศเมื่อพระมหาพิชัยราชรถเคลื่อนเข้าสู่พระราชพิธีและอัญเชิญพระโกศทองใหญ่ขึ้นราชรถปืนใหญ่เพื่อนำเวียนพระเมรุมาศ โดยอุตราวัฏ (เวียนซ้าย) 3 รอบ เจ้าพนักงานขับกรับพวง 3 ครั้ง เป็นสัญญาณการเคลื่อนขบวนพระบรมศพ เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปอยู่หน้าวงที่ 1 วงที่ 1 เริ่มตีรัวลาที่ 1 ไปจนจบ กลองมลายูตัวผู้เริ่มต้นด้วยการตีมือซ้ายเสียงโจ๊ะ ตัวเมียตีรับด้วยมือซ้ายเสียงจ๊ะ ตีสลับมือกันจากจังหวะช้าไปหาเร็ว แบ่งการตีจังหวะเป็น 6 ช่วง เมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปถึงหน้าวงที่ 2 วงที่ 2 เริ่มตีรัวลาที่ 1 ไปจนจบ จากนั้นเมื่อพระโกศทองใหญ่เคลื่อนไปหน้าวงที่ 3 และวงที่ 4 ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน จังหวะการเวียนพระเมรุมาศรอบที่ 1 จบลง และต่อด้วยวงที่ 1 บรรเลงลาที่ 2 แล้วส่งต่อให้วงที่ 2 วงที่ 3 และวงที่ 4 โดยปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการบรรเลงลาที่ 1 เมื่อบรรเลงลาที่ 2 ครบทั้ง 4 วงแล้ว ถือว่าจบการเวียนพระเมรุมาศรอบที่ 2 จากนั้นวงที่ 1 จะเริ่มบรรเลงลาที่ 3 แล้วส่งต่อให้วงที่ 2 วงที่ 3 และวงที่ 4 โดยปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการบรรเลงลาที่ 2 เมื่อวงที่ 4 บรรเลงลาที่ 3 จบแล้ว ถือว่าการเวียนพระเมรุมาศได้ครบ 3 รอบแล้ว

สำหรับรูปแบบและขั้นตอนวิธีการตีในช่วงถวายพระเพลิงหอลก ดูสัญญาณจากวงแตรสังข์ขึ้น ปี่ไฉนกลองชนะขึ้นวงบัวลอยก็จะทำพร้อมกันทั้ง 4 วง เริ่มตั้งแต่เพลงรวสามลา เพลงบัวลอย เพลงหนังนาย เพลงรวหลังนางนาย เพลงไฟซุม เพลงเร็ว เพลงรวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์ สอดคล้องกับสทวัฒน์ ปลื้มปรีชา((2560 : 41) ได้กล่าวว่า กลองมลายูในวงบัวลอยจะตีหน้าทับประเภทหน้าทับพิเศษ ประกอบด้วย รวกลองสามลา (รวกลองสามครั้ง) หน้าทับพิเศษหน้าทับบัวลอย หน้าทับพิเศษหน้าทับนางนาย รวกลอง หน้าทับไฟซุม หน้าทับสองไม้ขึ้นเดียว รวกลอง และหน้าทับพิเศษหน้าทับนางหงส์ และสอดคล้องกับไชยวุธ โกศล (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องดนตรีประโคมศพ : กรณีศึกษาเพลงบัวลอย พบว่า จังหวะหน้าทับเพลงบัวลอย ใช้หน้าทับพิเศษทุกเพลงและหน้าทับของแต่ละเพลงนั้นมีการส่ายมือจากหน้าทับหลักโดยเรียบเรียงไว้เป็นมือสำเร็จรูปที่มีลีลาสัมพันธ์กับทำนองเพลงในแต่ละเพลงนอกจากนี้ยังใช้วงบัวลอยประโคมในช่วงถวายพระเพลิงจริง ขั้นตอนนี้จะมีเจ้าพนักงานเป็นผู้ประสานงานและผู้บรรเลงวงบัวลอยจะสังเกตจากควันไฟบนพระเมรุมาศแล้วขึ้นพร้อมกัน ทั้ง 4 วง เริ่มตั้งแต่เพลงรวสามลา เพลงบัวลอย เพลงหนังนาย รวหลังนางนาย เพลงไฟซุม เพลงเร็ว รวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์ กลองมลายูมีรูปแบบและวิธีการตีหน้าทับเช่นเดียวกับช่วงถวายพระเพลิงหอลก สอดคล้องกับ ยุทธนา ชิตทวัม ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ในช่วงถวายพระเพลิงจริง ผู้บรรเลงวงบัวลอยจะสังเกตจากควันไฟบนพระเมรุมาศแล้วขึ้นพร้อมกัน ทั้ง 4 วง เริ่มตั้งแต่เพลงรวสามลา เพลงบัวลอย เพลงหนังนาย รวหลังนางนาย เพลงไฟซุม เพลงเร็ว รวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงบัวลอยในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร วงบัวลอยจะประโคมด้วยเพลงเพลงรวสามลา เพลงบัวลอย เพลงนางนาย รวหลังนางนาย เพลงไฟซุม เพลงเร็ว รวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์ ทุกช่วงการประโคม สอดคล้องกับมนัส ขาวปลื้ม (2541 :93) กล่าวถึงเพลงเรื่องบัวลอย หรือชุดบัวลอย ทางที่สืบทอดมาจากสายพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) ซึ่งเรียงลำดับไว้ประกอบด้วย รวสามลา (รว 3 ครั้ง) บัวลอย นางนาย หรือหนังนาย รวลาเดียว (รว 1 ครั้ง) ไฟซุม เพลงเร็ว รวลาเดียวและเพลงนางหงส์และสอดคล้องกับไชยวุธ โกศล (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องดนตรีประโคมศพ : กรณีศึกษาเพลงบัวลอย พบว่า เพลงที่ใช้คือเพลงบัวลอย มีลักษณะของเพลงที่มีวิธีการเรียงชุดเพลงเข้าด้วยกันในลักษณะของเพลงเรื่องอย่างพิสดาร บทเพลงที่นำมาเรียงร้อยต่อกันไปนั้น เป็นบทเพลงที่มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของรูปแบบ ลีลาอารมณ์ และหน้าทับ ประกอบด้วย เพลงรวสามลา เพลงตัวบัวลอย เพลงนางนาย เพลงรวหลังเพลงนางนาย เพลงไฟซุม เพลงเร็ว เพลงรวหลังเพลงเร็ว และเพลงนางหงส์ แสดงว่า การบรรเลงวงบัวลอยในงานพระราชพิธีถวาย พระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ยึดตามแบบแผนที่พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน) เรียบเรียงไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการศึกษาเรื่อง ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร สามารถนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอนด้านดุริยางค์ไทยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการดนตรีไทยและผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และอนุรักษ์รูปแบบ ขั้นตอนวิธีการบรรเลงของวงดนตรีที่ในการประโคมในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ให้สืบทอดต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการศึกษาเรื่อง ความสำคัญและบทบาทของกลองในวงบัวลอยและวงปี่พาทย์นางหงส์ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร พบว่า ควรมีการศึกษาในศาสตร์ทางศิลปะด้านอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในพระพิธีครั้งนี้ เช่น ด้านจิตรกรรม ด้านประติมากรรม ด้านการแสดงมหรสพ ตลอดจนวงดนตรีที่เกี่ยวข้องในพระราชพิธีทั้งหมด เพื่อสืบทอดอนุรักษ์ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- เจนจิรา เบญจพงศ์. (2555). *ดนตรีอุษาคเนย์*. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. พิมพ์ครั้งแรก: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ชินตริ ภูกาญจน์.(2549)*แก่นแท้ดนตรีไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991
- ไชยวุธ โกศล. (2545). *ดนตรีประโคมศพ : กรณีศึกษาเพลงบัวลอย*.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยศ สันตสมบัติ.(2548). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*.กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร.
- ศิลปากร, กรม. (2559).*คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธีพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทสุวรรณภูมิ เฮอริเทจ จำกัด.
- สนธยา พลศรี (2545). *เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สรวัดน์ ปลื้มปรีชา (2560) *เครื่องหนัง : หน้าที่ใช้กับเพลงไทย*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่มินเชอร์วิซซ์พลาซ่า.
- อานันท์ นาคคง. (2539). *คีตกรรมหลังความตาย*. หนังสือที่ระลึกในงานไหว้ครูดนตรีไทย ประจำปีการศึกษา 2539 ภาควิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2539.
- _____. (2550) *ดนตรีไทยเดิม*. กรุงเทพมหานคร.สำนักพิมพ์สารคดี บริษัทวิริยะธุรกิจจำกัด